

„Litániába szedtem minden kedvességét”¹

Prohászka Ottokár Mária-litániája

Prohászka Ottokár 1888-as naplójegyzetei szerint törekedett a Boldogságos Szűz Mária megszólításainak összegyűjtésére. Művét maga nem fejezte be, de S. Szabó Péter más Prohászka-szövegekből kiegészítette azt. Ezt tesszük közzé, amelyet S. Szabó Péter a keletkezés körülményeire vonatkozó, eredetileg a Távlatok 2000/3. számában megjelent írása követ.

- Szeplőtelen Szűz	NJ.1.k.86.
- Kedves anyám	NJ.1.k.88.
- Ó, kedves jó Anyám	NJ.1.k.111.
- Isten csodáinak mosolygó kertje	NJ.1.k.144.
- Lelkesült, elragadtatott Szűz	NJ.1.k.155.
- Lelkem galambja, tubicája, gerlicéje	NJ.1.k.170.
- Patak partjáról felszálló galamb	NJ.1.k.174.
- Édes, bánatos Szűzanya	NJ.1.k.180.
- Csendes merengéseim forrása	NJ.1.k.180.
- Választott első köve a kegyelem remek szentegyházának	NJ.1.k.182.
- Ó szép, ó édes Szüzem	NJ.1.k.198.
- Bájos, páratlan, gyengéd Szűz, zöldellő ágacska	NJ.1.k.201.
- Szentlélek mátkája	NJ.1.k.213.
- Az Úr szolgálója	NJ.1.k.213.
- Kettétört pálma	NJ.1.k.213.
- Édesanyám	NJ.1.k.213.
- Krisztus első tanítványa	NJ.1.k.215.
- Krisztus suttogásának egyetlen tanúja	NJ.1.k.215.
- Legokosabb Szűz	NJ.1.k.263.
- Tavaszi kankalin	NJ.1.k.315.
- Primula vernális	NJ.1.k.315.
- Szőkefejű, aranyglóriás virág	NJ.1.k.315.
- A föltámadás nagyszerű teológiájának első fakadó virága	NJ.1.k.315.
- Dicsőült szép asszony	NJ.1.k.383.
- Kedves Szüzecke	NJ.2.k.40.
- Hajnali fuvalom	NJ.2.k.40.
- Hajnalnak szép virága	NJ.2.k.40.
- Egyedüli romlatlan leánya az emberiségnek	NJ.2.k.40.

¹ Prohászka Ottokár: *Naplójegyzetek*. Szerk. Barlay Ö. Szabolcs, Frenyó Zoltán Szabó Ferenc, Szeged–Székesfehérvár, 1997. Második kiadás (továbbiakban NJ.) 1.k.193.

- Gyenge, tiszta harmatos Szűz	NJ.2.k.41.
- Isten szerelmes leánya	NJ.2.k.41.
- Alázatos Isten cselédkéje	NJ.2.k.41.
- Názáreti völgyek lilioma	NJ.2.k.41.
- Királyi Szűz	NJ.2.k.42.
- Szűz királynő	NJ.2.k.42.
- Fellegtelen, gyorsan kivirágzó hajnal	NJ.3.k.84.
- Felkelő hajnal	NJ.3.k.84.
- Zengő ének	NJ.3.k.84.
- A női szépségről alkotott isteni eszme	NJ.3.k.84.
- Tiszta, nyílni kívánczó rügy	NJ.3.k.84.
- Életfriss hajtás	NJ.3.k.84.
- Édes, drágalátos Mária	NJ.3.k.84.
- Édes Szűz Máriám	NJ.3.k.105.
- Istenlátó lélek	NJ.3.k.125.
- Fölséges jel az égen	NJ.3.k.153.
- Örök szép nőiességben kifejezett duliája az Istennek	NJ.3.k.153.
- Nagy, szép Isten-tisztelet	NJ.3.k.153.
- A földre lépő Isten lábai elé terített virágos szőnyeg	NJ.3.k.153.
- Egyetlen szentély a romok közt	NJ.3.k.153.
- Gyönyörű királyleány	NJ.3.k.153.
- Pacsirta a nagy némaságban	NJ.3.k.153.
- Egyetlen édes anyai tejforrás	NJ.3.k.153.
- Ó, Szüzem, Királynőm!	NJ.3.k.153.
- Hajnala és napkelete a szépségnek	NJ.3.k.168.
- Vadrózsás Szűz Mária	NJ.3.k.190.
- Remekműve Istennek	NJ.3.k.190.
- Szép szeretet anyja	NJ.3.k.196.
- Isten-félelem anyja	NJ.3.k.196.
- Szent remény anyja	NJ.3.k.196.
- Szőke szép Madonna	NJ.3.k.201.
- Tiszta bájos leány	NJ.3.k.205.
- Édes szent Szüzem	NJ.3.k.206.
- Olvasóm	NJ.3.k.206.
- Gyöngysorom	NJ.3.k.206.
- Csillag- és rózsakoszorúm	NJ.3.k.206.
- Kristályforrások sora	NJ.3.k.206.
- Szent szeplőtelen szépség igézeteket szóró napja	NJ.3.k.206.
- Isten műremeke	NJ.3.k.206.
- Szakramentális szépség	NJ.3.k.206.
- Áhítat anyja	NJ.3.k.206.
- Én misztikus rózsám	NJ.3.k.212.

- Fölséges asszony	NJ.3.k.212.
- Élő monstrancia	NJ.3.k.212.
- Karácsony angyala	NJ.3.k.212.
- A hold sarlója az égen	NJ.3.k.212.
- Gyertyaszentelő Szűz Mária	NJ.3.k.212.
- Igazi Margarita	NJ.3.k.212.
- A szent vér forrása	NJ.3.k.219.
- Szent Szüzem	NJ.3.k.223.
- Alba Ecclesia királynője	NJ.3.k.248.
- Szent fájdalmas anya	NJ.3.k.252.
- Édes Szűz	NJ.3.k.252.
- Az ég királynéja	NJ.3.k.291.
- Tarka színű s aranyos ruhás, napsugár-diadémás nagyasszony	NJ.3.k.291.

* * * * *

Prohászkanak a Szent Szűz iránti tisztelete és szeretete lelki életének egyik legkarakterisztikusabb összetevője. Naplójegyzeteiben rendszeresen felbukkannak a Szent Szűzzel kapcsolatos elmélkedések, meditációk, imák, fohászok. Alkalmat adnak erre a liturgikus év Mária ünnepei, Krisztus életútjának állomásai, de ezektől függetlenül is található ilyen témájú feljegyzések. Saját lelki beállítódása mellett, ami mindig is a döntő nála, közrejátszhatott ebben az is, hogy valószínűleg az ő számára is nyilvánvaló volt, hogy ebben az országban a vallásosság a lelkiség egyik kitüntetett iránya ilyen természetű. Ő is érezhette és ezért hathatott rá, amit Mindszenty József hercegprímás így fogalmazott meg: *„Csodálatos fonala a magyar történelemnek a Mária-tisztelet. Ahogyan a Duna kiemelkedik vízhálózatunkból, úgy emelkedik ki szélességével és mélységével a Mária-tisztelet a történelmünket átjáró sok egyéb szellemi, lelki folyamatból.”*²

Több aspektus is kínálkozik annak a Mária-tiszteletnek a megragadására, amely Prohászka naplójegyzeteinek sűrű Mária idézéséből élénk tárul. Képek egymásutánjából rakható össze egy tabló, mely Máriát életútja különböző helyszínein és állomásain követi. Alakjának, jellemének, lelki tulajdonságainak vonásai állnak össze szép, kivételes egyéniséggé, s ezt a szép alakot virágok, színek, természeti képek sokasága övezi. De a sokfajta Mária-közelítés egyik pregnáns, nagyon szép tendenciája abban ragadható meg, hogy a naplójegyzetek sokaságából szinte egy Mária litánia bontakozik ki.

Részint deklarált, világosan megfogalmazott szándékkal. 1888 az az év, amikor a szokásosnál is gyakrabban fordulnak Mária felé gondolatai. Augusztus 13-án jegyzi be naplójába, hogy *„Édesanyám meghalt augusztus 2-án, csütörtök*

² Mindszenty József: *Emlékirataim*. Bp. 1989. 198.

éjjel 11-kor.”³ Nem tudni, közrejátszott-e ez az öt nagyon fájdalmasan érintő esemény abban, hogy ettől kezdve megsűrűsödnek a Szűz Máriával kapcsolatos bejegyzések. Ugyancsak augusztus 13-án írja, hogy „Közeledik Szűz Mária dicsőséges napja.”⁴ Izzik lelkem, ég már szívem.”⁵ Ezután egy szeptember 12-i bejegyzés következik: „Szűz Mária nevenapján nagyon korán reggel fölkeltem, hogy Zselízre menjek, ahol prédikáltam.”⁶ Négy nap múlva (szeptember 16-án): „Mily bensőséggel írom e sorokat. Ma van a Szent Szűz hét fájdalmának ünnepe. Nagyon belehatolt lelkembe szeretete, gyengédsége, fönnsége. Litániába szedtem minden kedvességét. Szép lélek! Tiszta szeplőtlen! Tavasz lehelete, árnyékos liget illata! Tündöklő lélek. Harmat arc! Érintetlen lehelet! Liliomkehely! Színekkel játszó gyöngy! Fátyolos mély kellem! ... De én is jövök őszintén a Szent Szűzhöz, s azt mondom: édesanyám, a hívő lelkesülés eszménye, valamennyi emberi küzdelmek győzelmi jelvénye, minden heves, izzó, nyögő, amellet mosolygó áldozatos lélek édes nagyasszonya, ó gyámolíts...”⁷

Prohászkat tehát litániaalkotásra készítetik a Szent Szűz iránti tisztelet és szeretet gazdagon hullámzó érzelmei. Itt, a deklarált és kinyilvánított szándékú „litániába szedésnél” ezeket a jegyeit ragadja meg Mária „kedvességének”. De a litánia folytatódik. A nem deklaráltan és nem tudatosan litániaírásra szánt naplójegyzetekben is. Hisz már ugyanezen év október 2-án, mintegy két héttel a „litániába szedés” után, az „örvendetes rózsafüzérnél” gondolkodva ismét feltolulnak lelkében a Szent Szűz litániaszerű dicséretének elemei: „olvadó szeretet”, „harmatgyengédség”, „bájos illatár” kifejezések szerepelnek a „nagy csodálatos lélek érzékenysége, bensősége, gyengédsége, finom árnyalatai, színezése, pompája, remeklése” érzékeltetésére.⁸ Ugyanebben a naplójegyzetben még a következő litániás megnevezéseket találjuk: „tiszta, szeplőtelen édesanya, kihez lehajol az ég... keresztes, küszködő erős asszony... a naptól környékezett Istenanya.”⁹

És ezzel még mindig nincs vége. Ha gondos munkával kigyűjtjük Prohászka további naplójegyzeteiből, a Máriához címzett elmélkedések, imák, kérések sokaságából azokat a megszólításokat, a megszólításoknak és megnevezéseknek azt a sokrétű, színes csokrát, amivel Máriát illeti, amivel hozzáfordul, esedezik, örül, szeret szinte a rajongásig, akkor tovább bővül az eddig megismert kép, és az eddig megismertekkel együtt előttünk áll Prohászka teljes Mária litániája.

A fentiekben felsorolását adom azoknak a megszólításoknak és megnevezéseknek, amelyekkel Prohászka akár litániába illeszthetően, azzá

³ NJ.1.k.191.

⁴ Augusztus 15., Nagyboldogasszony ünnepe.

⁵ NJ.1.k.192.

⁶ NJ.1.k.192.

⁷ NJ.1.k.193.

⁸ NJ.1.k.195.

⁹ NJ.1.k.195.

összeállíthatóan fordul a Szent Szűzhöz, naplójegyzeteiben. Megadom az előfordulás helyét is fenti címléírás szerinti Naplójegyzetek kiadásban. Nem alkalmaztam tematikus rendezést – bár erre erős indíttatást és csábítást éreztem –, hanem a naplóírás rendje szerinti kronologikus sorrendet követtem.

Nem igazán körülírható tulajdonsága a személyiségnek ez a litánia – teremtő erő. Valószínűleg az kell hozzá, hogy a személyiség olyan hőfokon és olyan mindent átfogó erővel legyen képes az imádott transzcendens személyt közelíteni, hogy szinte a természet és a kultúra bármely tárgyát, bármely elemét felhasználhassa e komplex érzelmek megjelenítésére. Erős misztikus hajlam kell hozzá mindenekelőtt, és a Prohászka-ról szóló méltató munkák sokasága, de mindenekelőtt Prohászka írásai arról tanúskodnak, hogy ő ennek a hajlamnak egyáltalán nem volt híján.

Prohászka naplójegyzetei másutt is arról árulkodnak, hogy nem idegen tőle ez a „litániás lelkület”. Egy 1923-as, tehát kései bejegyzés egy, az előző napon mondott Mária litánia élményét idézi: *„Ah, Szent Szüzem, hogy fejezte ki tegnap az esti litánia, hogy mit jelentenek címeid! Mi mindent lehelt azokba és gyújtott ki azokban. Hogy örültem az édes bugyborékoló érzésnek s hangok fakadásának!”*¹⁰ Elementáris még másnap is az esti litánia élménye. *„Mit jelentenek címeid!”*¹¹ – mondja Prohászka, és ebből biztosan lehet következtetni arra, hogy egyenként végiggondolta, megelevenítette, maga előtt látta a litánia szép kifejezéseivel megragadott mély tartalmakat.

Hasonló a litániás hangulathoz az az élmény, amit a közösen imádkozott rózsafüzér elmondása jelent. Erről is beszámol: *„Vasárnap, rózsafüzér ünnepe... A Szent Szűz lábaihoz telepszünk, s ő imádkozni megtanít... Ő az áhítat anyja”*¹² Egy másik litánia kapcsán is elmeditál, egyértelmű, hogy maga a litánia szövege nagy élményt jelent számára: *„Ha a Jézus szent neve litániáját mondogatom s érzelmekké szétszedem, egyik fölség a másiktól gyullad, egyik szépség a másiktól pattan.”*¹³ Mindezek azt mutatják, hogy Prohászka szereti a litániákat, eltűnődik tartalmukon, érzelmekké teszi át és ezáltal mélyen átéli őket. Nem csoda hát, ha Mária-szeretete és tisztelete, a hozzá való fohászokdás igen gyakran litániás formákban tolul ajkára. Természetes lenne, ha gyönyörűen megformált, szuggesztív kifejezései mások vallásos érzelmeiben is hullámokat keltenének.

S. Szabó Péter

¹⁰ NJ.3.k.223.

¹¹ NJ.3.k.223.

¹² NJ.3.k.212.

¹³ NJ.3.k.255.